

مؤلفه‌های تأثیرگذاری حداکثری انقلاب اسلامی ایران بر حزب الله لبنان

صمد بهروز^۱

چکیده

از جمله موضوعات مهم در حوزه انقلاب اسلامی ایران، تأثیرگذاری آن بر کشورهای دیگر؛ به ویژه جنبش‌های اسلامی است که توجه اندیشمندان علوم سیاسی را به خود جلب کرده و از جمله آن‌ها جنبش اسلامی حزب الله لبنان است. پژوهش حاضر به روش کتابخانه‌های به تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذاری حداکثری انقلاب اسلامی ایران، بر این جنبش بر اساس تئوری پخش می‌پردازد. تئوری پخش ابتدا در مورد نحوه اشاعه بیماری‌های سل، وبا و ... به کار برده می‌شد که بعدها معنای آن توسعه پیدا کرده و در مورد اشاعه مسائل و موضوعات دیگر، از جمله موضوعات فرهنگی نیز به کار برده شد. این مقاله ضمن تبیین تئوری پخش و عوامل مؤثر در آن، میزان تأثیرگذاری انقلاب اسلامی ایران، بر جنبش حزب الله لبنان را بر اساس عوامل تئوری پخش تحلیل کرده است. پژوهش حاضر به این نتیجه رسیده که انقلاب اسلامی ایران، از میان تمامی ملت‌های آزاده جهان و تمامی مسلمانان و جنبش‌های اسلامی، بیشترین تأثیرگذاری را بر جنبش اسلامی حزب الله لبنان داشته است. بر اساس عوامل تئوری پخش، مؤلفه‌های این تأثیرگذاری حداکثری، مورد تحلیل واقع شده که نزدیکی حد اکثری مبانی فکری و عقیدتی این جنبش با مبانی و ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران و وجود بیشترین وجوه اشتراک بین مبانی انقلاب اسلامی ایران و مبانی فکری جنبش حزب الله، مهم‌ترین این مؤلفه‌ها است.

واژگان کلیدی

انقلاب اسلامی ایران، جنبش اسلامی حزب الله لبنان، تأثیرگذاری حد اکثری، تئوری پخش

sa_behrouz@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱/۱۸

۱. استادیار دانشکده الهیات و علوم اسلامی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

تاریخ ارسال: ۱۳۹۷/۰۷/۰۳

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران، از آن جایی که صبغه کاملاً دینی داشته و بر اساس معیارهای اصیل اسلامی صورت گرفته، در حد خود، یک پدیده فرهنگی منحصر به فردی است که تأثیرات عمیقی در میان مسلمانان کشورهای اسلامی جهان، منطقه و حتی کشورهای غیر اسلامی جهان و در یک مقیاس وسیع‌تر در کل جهان داشته، تا آن‌جا که توانسته معادلات جهانی را برهم زند. از همین‌رو بررسی میزان تأثیرگذاری این انقلاب و مبانی، مفاهیم و آرمان‌های آن، بر مردمان کشورهای دیگر، از جمله موضوعات مورد توجه اندیشمندان علوم سیاسی بوده و در این زمینه کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته شده است.

این پژوهش به موضوع تأثیرگذاری حداکثری انقلاب اسلامی ایران، بر جنبش حزب الله لبنان می‌پردازد و از آن جایی که منطبق کردن یک تحلیل نظری، با یک تئوری علمی، بر اتقان، فایده‌مندی و دقت آن تحلیل می‌افزاید، این پژوهش به دنبال آن است تا تأثیرگذاری حداکثری انقلاب اسلامی ایران بر جنبش حزب الله لبنان و مؤلفه‌های آن را بر اساس تئوری پخش بررسی نماید. سؤال پژوهش این است که آیا انقلاب اسلامی ایران بر جنبش اسلامی حزب الله لبنان، تأثیرگذاری حداکثری داشته؟ و بر فرض تأثیرگذاری حداکثری، مؤلفه‌های این تأثیرگذاری چه بوده است؟ فرضیه پژوهش این است که بر اساس تئوری پخش می‌توان مؤلفه‌های این تأثیرگذاری حداکثری را به صورت نظام‌مند و علمی تبیین کرد.

تئوری پخش و تعریف آن

به انتشار و گسترش یک پدیده و یک نوآوری در سراسر فضای جغرافیایی و در طول زمان، پخش و تراوش^۱ گفته می‌شود. (شکویی، ۱۳۷۴، ۱۱۱) در علم جغرافیا، تئوری پخش، ابتدا در سال ۱۹۵۳م توسط تورستن هاگر استرنند^۲، جغرافی‌دان سوئدی در دانشگاه لاند منتشر گردید. وی و همکارانش برای اولین بار این نظریه را در زمینه گسترش نوآوری پدیده‌های کشاورزی و چگونگی گسترش سل گاوی به کار گرفتند و به نتایج ارزشمندی دست یافتند. (شکویی، ۱۳۸۲، ۳۰۲) و بعد از آن این تئوری چگونگی انتشار و گسترش نوعی وبا (وبای آلتور) در هند، آفریقای مرکزی، خاورمیانه، شوروی (سابق) و اروپا و علل انتشار، همه‌جاگیری یا توقف آن در برخی نواحی جغرافیایی را روشن می‌سازد و

1- Diffusion

2 - Toresten Hagerstrand

نیز گسترش سایر نوآوری‌ها را در جهان ما و در نواحی ویژه جغرافیایی بررسی می‌کند. (شکویی، ۱۳۷۴، ۱۱۲) بعدها این تئوری به عرصه‌های فرهنگی نیز تسری یافت و گسترش هر گونه نوآوری فکری یا فیزیکی با این نظریه تبیین شد. این تئوری قدرت تبیین و توضیح هر گونه نوآوری فکری یا فیزیکی و علت اشاعه، نحوه گسترش، مجاری پخش و علل توقف آن را دارد. (برزگر، ۱۳۸۲، ۴۰-۴۱)

انواع پخش

طبق تئوری پخش، ممکن است پخش و گسترش و انتشار یک پدیده یا نوآوری در یک فضای جغرافیایی، به طرق مختلف صورت گیرد که در برخی از آن‌ها گسترش و انتشار یک نوآوری به کندی و با سرعت پایینی صورت می‌گیرد و در برخی دیگر، با سرعت بالایی صورت می‌گیرد.

۱. پخش جابجایی: پخش یک نوآوری یا یک عنصر از فرهنگ می‌باشد که لازمه آن، انتقال فیزیکی فرد یا گروه حامل یک اندیشه است. پخش جابجایی، زمانی رخ می‌دهد که افراد یا گروه‌های دارای یک ایده مخصوص، به طور فیزیکی از مکانی به مکان دیگر حرکت کنند و به این طریق، ابداعات و نوآوری‌ها در سرزمین جدید گسترش یابند. (برزگر، ۱۳۸۲، ۴۳)

۲. پخش سلسله مراتبی: در این نوع از پخش، پدیده‌ها و نوآوری‌ها به صورت منظم و در قالب سلسله مراتب گسترش می‌یابند. در این نوع از پخش، هر نوآوری، ابتدا سطوح بالای سلسله مراتب اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در آخر به پایین‌ترین سطح جامعه می‌رسد، از بزرگ‌ترین مراکز به کوچک‌ترین آن جریان می‌یابد. (شکویی، ۱۳۸۲، ۳۰۴-۳۰۵)

۳. پخش سرایتی یا واگیردار: این پخش در مقابل پخش سلسله مراتبی است و در آن، گسترش عمومی ایده‌ها، بدون در نظر گرفتن سلسله مراتب صورت می‌گیرد؛ مانند اشاعه بیماری‌های مسری. (برزگر، ۱۳۸۲، ۴۵)

عوامل مؤثر در فرایند پخش

در فرایند پخش یک پدیده یا نوآوری طبق دیدگاه هاگر استرند، عواملی دخیل هستند که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. حوزه یا محیط جغرافیایی که فرایند پخش در آن صورت می‌گیرد. این محیط ممکن است محیط پذیرا یا ناپذیرا باشد.

۲. زمان پخش؛ این زمان ممکن است به صورت زمان مداوم یا دوره‌های جدا از هم در نظر گرفته شود.

۳. موضوع پخش؛ ممکن است امراض واگیر، نوآوری‌های کشاورزی و تکنولوژیکی، پیام‌ها، رفتارها و ... باشد.

۴. مبدأ پخش؛ مکان‌هایی است که تحت شرایطی خاستگاه پدیده‌ها و نوآوری‌ها می‌باشند.

۵. مقصد پخش؛ مکان‌هایی است که موضوع پخش با جریان مداوم به این مکان‌ها می‌رسد.

۶. مسیر حرکت پدیده‌ها؛ موضوع پخش تحت شرایطی در مسیرهای ویژه‌ای جریان می‌یابد تا به مقصد برسد. (شکویی، ۱۳۷۴، ۱۱۲؛ شکویی، ۱۳۸۲، ۳۰۲)

عوامل کاهش دهنده پخش

در مسیر پخش یک پدیده یا نوآوری ممکن است موانعی واقع شود که روند پخش را دچار اختلال کند یا به کلی مانع پخش آن نوآوری شود. این عوامل عبارت است از ۱. مسافت؛ ۲. زمان؛ ۳. موانع تراوش (برزگر، ۱۳۸۲، ۴۷-۴۸)

آشنایی با کشور لبنان

وسعت کشور لبنان ۱۰۴۵۲ کیلومتر مربع است و از شمال و شرق به سوریه، از جنوب به فلسطین اشغالی و از غرب به دریای مدیترانه محدود می‌شود. زبان رسمی، عربی و زبان‌های فرانسه و انگلیسی نیز رایج است. ۴۰ تا ۵۰ درصد از جمعیت لبنان را مسیحیان و ۵۵ تا ۶۰ درصد را مسلمانان تشکیل می‌دهند. در لبنان ۱۷ فرقه دینی به رسمیت شناخته شده که از میان آن‌ها ۱۱ فرقه مسیحی، ۵ فرقه اسلامی شامل شیعیان، سنی‌ها، دروزی‌ها، علوی‌ها و اسماعیلی‌ها و یک فرقه یهودی است. (علیزاده، ۱۳۶۸: ۱۱) جمعیت فعلی لبنان بر اساس آمار سال ۲۰۱۸، ۶۰۹۳۵۰۹ نفر است. (Rotbe3.com) این کشور به نسبت خاک خود، پرجمعیت‌ترین کشور در خاورمیانه است. ساختار سیاسی و جمعیتی آن، بسیار ناهمگون است و بسیاری از مشکلات فعلی، ناشی از همین ساختار است. جامعه لبنان، فاقد هم‌بستگی و هویت ملی واحد است و هسته اصلی بی‌ثباتی آن، ناشی از فرقه‌گرایی حاکم بر این کشور است. پست‌های دولتی، خدمات عمومی، ارتش و قوه قضائیه بر اساس وابستگی‌های طایفه‌ای و مذهبی، و نه بر اساس شایستگی لازم تقسیم شده است. (پرخو، ۱۳۸۴، ۱۲)

شیعیان لبنان

علمای شیعه جبل عامل مدعی‌اند جامعه شیعی لبنان، از تمام جوامع اسلامی دیگر، به جز حجاز کهن - تر است و تأسیس این جامعه را به ابوذر غفاری صحابی پیامبر اعظم (ص) نسبت می‌دهند. تاریخ فعالیت و حیات علمی در جبل عامل، به زمان تأسیس مدرسه خیرین توسط شهید اول بازمی‌گردد. شیعیان در لبنان، به ویژه در قرن ۱۹ میلادی از صحنه سیاسی به دور بودند و به‌جز شیعیان، تمامی فرق اسلامی و مسیحی با کشورهای بیگانه مرتبط بوده و از حمایت‌های آنان بهره‌مند بودند، تا این که در اواخر دهه ۱۹۶۰م امام موسی صدر از ایران به لبنان مهاجرت می‌کند و شبکه نیرومندی از حمایت دهقان‌ها را در جنوب لبنان تحت عنوان «حرکت المحرومین» فراهم می‌آورد. (پرغو، ۱۳۸۴، ۲۵) وی به مسلمانان لبنان، به ویژه شیعیان آن کشور، اعتماد به نفس بالایی داد و اگر امروزه آن‌ها توانستند در برابر قدرت‌های بزرگ، به ویژه اسرائیل، مقاومت و ایستادگی داشته باشند، تا حدود زیادی مدیون تعالیم الهی این ابرمرد تاریخ هستند. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران نیز با الهام گرفتن از انقلاب ایران، تحرک و پویایی خاصی در میان تمامی مسلمانان لبنان، به ویژه شیعیان این کشور به وجود آمد؛ به گونه‌ای که امروزه شیعیان لبنان، نقش تعیین‌کننده‌ای در سرنوشت آن کشور، بلکه در معادلات جهانی ایفا می‌کنند.

جنبش حزب الله

پس از تهاجم اسرائیل به لبنان در سال ۱۹۸۲م و اشغال بیروت، تعدادی از مؤمنان جنبش امل و خارج از آن، حرکت ضد صهیونیستی جدیدی به نام «حزب‌الله» را پایه‌گذاری کردند که هدف اصلی و اولیه آن، مبارزه با اشغال‌گران، بر اساس اصول اسلامی (جهاد)، طبق فرمان امام خمینی بود. این گروه توانست با ایجاد هسته‌های مقاومت و انجام عملیات گسترده علیه صهیونیست‌ها، به سرعت در قلوب مردم جا باز کند. (پرغو، ۱۳۸۴، ۱۲۵) این حزب متشکل از مهم‌ترین شخصیت‌های شیعه مخالف امل بود و همکاری نزدیکی با ایران داشت؛ به گونه‌ای که بازوی سیاسی - نظامی ایران در لبنان به حساب می‌آمد. (فراستی، ۱۳۸۱، ۴۷) حزب‌الله معتقد به اصل ولایت فقیه بوده و خود را ملزم به اطاعت از رهبر اسلامی می‌داند و معتقد است این رهبری در عصر حاضر در جمهوری اسلامی می‌باشد و هر مسلمان، شرعاً موظف به اطاعت از دستورات ولی امر مسلمین است.

حزب الله با امل در اهداف سازمانی‌شان متفاوت هستند؛ به این نحو که حزب الله مبارزه بی‌امان و پیگیر از طریق جنوب لبنان را یکی از راه‌های ضربه زدن به صهیونیست‌ها می‌داند، ولی امل معتقد

است تا زمانی باید با اسرائیل درگیری وجود داشته باشد که نیروهایش در سرزمین لبنان است، در غیر این صورت، تا زمانی که همه نیروهای عربی و مردم سرزمین‌های اشغالی علیه صهیونیست‌ها بسیج نشده‌اند، نباید با آن‌ها درگیر شد. (پرغو، ۱۳۸۴، ۱۲۶)

حزب الله در سال‌های آخر دهه ۸۰ روابط خوبی با امل نداشته و حتی درگیری‌هایی نیز بین آن‌ها صورت گرفته بود تا این که با میانجی‌گری ایران از اواسط ۱۹۸۸م به بعد، این اختلافات کاهش یافت و در نهایت در اوایل ۱۹۸۹م با شرکت نیروهای ملی - مذهبی لبنان در کنفرانس تهران، این دو گروه اختلافات را کنار گذاشتند و کدورت بین ایران و امل، پس از سفر نبیه بری به ایران در سال ۱۹۸۹م پایان یافت و گروه‌های شیعی به آشتی رسیدند. (فراتی، ۱۳۸۱، ۴۷-۴۸؛ پرغو، ۱۳۸۴، ۱۲۵)

عوامل تئوری پخش و تأثیرگذاری حداکثری انقلاب اسلامی ایران بر جنبش حزب الله لبنان

۱. مبداء پخش پیام انقلاب اسلامی به عنوان یک نوآوری فرهنگی - سیاسی

تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ایران بر رژیم ستم‌شاهی و طاغوتی پهلوی و تمامی قدرت‌های حامی و مدافع آن رژیم در سال ۱۳۵۷، بدون تکیه بر هیچ قدرت خارجی، تفکر حاکم بر جهان، این بود که چنین چیزی، امکان‌پذیر نمی‌باشد و تقریباً جزو محالات بود که مردم یک کشوری، بدون پشتوانه قدرت‌های بزرگ خارجی بتوانند بر یک حکومت کاملاً مقتدر پیروز شوند. انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ که کانون و مبداء پخش آن کشور ایران بود، این نوآوری فرهنگی و سیاسی را به دنیا عرضه کرد که می‌توان بدون وابستگی به ابرقدرت‌های دنیا و بدون در اختیار داشتن سلاح‌های مدرن و پیشرفته و با دست خالی از سلاح و اما قلبی مملو از ایمان و اعتقاد و اعتماد به قدرت لایزال الهی و با تکیه بر همین قدرت معنوی و البته با داشتن یک رهبر الهی، می‌توان بر یک رژیم کاملاً مقتدر و حامیان قدرتمند آن پیروز شد. «تا پیش از انقلاب اسلامی، ایدئولوژی‌های شناخته شده، همگی رنگ و بوی مادی داشته‌اند؛ در این میان توسل به باور و ایمان دینی به عنوان یک ایدئولوژی انقلابی، پیشامدی بسیار دور از ذهن و غیر منتظره به‌شمار می‌آمد.» (علیانسب و خیری، ۱۳۹۱، ۱۰۲)

۲. مقصد پخش پیام انقلاب اسلامی

به طور کلی مقصد پخش پیام‌های انقلاب اسلامی و نوآوری‌های فرهنگی آن، تمامی کشورهای

اسلامی و در سطح گسترده‌تر، تمامی ملت‌های آزاده و تمامی محرومان و مستضعفان و ستمدیدگان جهان که آرمان‌های این انقلاب را مطابق فطرت حق‌گرا و عدالت‌خواه خود تشخیص داده بودند، می‌باشد و چنان‌که پیش‌تر نیز اشاره شد این انقلاب، تأثیر خود را در کل جهان گذاشته و با حرکت و خیزش خود، دنیا را لرزانده و با پیروزی ملت ایران در این قیام الهی، تمام معادلات جهانی را برهم زده است. پس در یک معنا مقصد پخش پیام‌های این انقلاب، جغرافیایی به وسعت کل جهان است.

البته مطالعه موردی این پژوهش، جنبش اسلامی حزب الله لبنان است که می‌توان ادعا کرد با توجه به بافت دینی و فرهنگی آن جنبش که به لحاظ فکری و عقیدتی، بیشترین قرابت و نزدیکی را با آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران دارد و جامعه‌ای کاملاً شیعی محسوب می‌شود، بیشترین تأثیرپذیری را از انقلاب ایران داشته و محیطی کاملاً پذیرا برای پخش پیام‌های انقلاب اسلامی بوده و به طور کامل توانسته، خود را با اهداف و آرمان‌های آن وفق دهد. پیش از این بیان شد که موضوعات پخش از نظر درجه سازش‌پذیری، ارتباط‌پذیری و میزان سهولت دسترسی، با یکدیگر متفاوت هستند. (شکویی، ۱۳۷۴، ۱۱۲؛ شکویی، ۱۳۸۲، ۳۰۲) موضوع پیام انقلاب اسلامی ایران برای جنبش حزب الله لبنان کاملاً سازش‌پذیر بود و در واقع نطفه این حزب، با الهام از امام خمینی و انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۸۲م در پی اشغال حومه بیروت توسط اسرائیل شکل گرفته بود (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۰۶) و در واقع حزب الله لبنان، مولود انقلاب اسلامی ایران است؛ چنان‌که یکی از اعضای این حزب گفته: «ما مظهر انقلاب اسلامی در لبنان هستیم. انقلاب اسلامی در ایران، الهام‌بخش ما است. امام خمینی رهبر بزرگ ما و الهام‌بخش رؤسای ما است.» سید حسن نصرالله رهبر این حزب گفته: «ما بخشی از انقلاب اسلامی هستیم و این را از ده سال پیش اعلام کرده‌ایم.» (محمدی، ۱۳۸۵، ۲۳۶) آن‌ها نسبت به سایر مسلمانان و شیعیان جهان، بیشترین عکس‌العمل را برای تحسین آموزه‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی از خود نشان دادند و دفاع از انقلاب و آرمان‌های آن را مقدس می‌شمردند. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۴۰) اما احزاب و گروه‌های اسلامی دیگر در لبنان و حتی برخی گروه‌های شیعی مثل جنبش امل، گرچه در قیام و خیزش خود، کاملاً از انقلاب اسلامی ایران الهام گرفته‌اند و محیطشان پذیرای پیام انقلاب اسلامی بود، اما به خاطر وجود برخی موانع فکری و عقیدتی، به اندازه جنبش حزب الله تأثیرپذیری کامل از انقلاب ایران نداشتند.

۳. موضوعات پخش پیام انقلاب اسلامی

از جمله نوآوری‌های انقلاب اسلامی ایران، قدرت بی‌بدیل رهبری بود که توانست با رهبری الهی خود،

نه تنها ایران، بلکه کل دنیا را بلرزاند و کاخ‌های فرعون‌ی زمان را درهم بشکند. از همین رو برخی بر این باورند که «آیت‌الله باید درست عمل کرده باشد که توانسته است شاه را با تمام قدرتش و حمایت آمریکا سرنگون کند. از نظر آنان، امام خمینی به دلیل موفقیتش، یک الگوی اجتناب‌ناپذیر ایدئولوژی و انقلاب است.» (حسینی و برزگر، ۱۳۹۲، ۱۷۸ به نقل از فولر، ۱۳۷۳، ۹۳-۱۰۰)

هم‌چنین استقلال کامل و وابسته نبودن به هیچ‌کدام از ابرقدرت‌های جهان، چه در ایجاد انقلاب و چه در استمرار آن، حمایت از مستضعفان و محرومان و ستمدیدگان جهان و ایجاد حکومتی کاملاً مردمی و با تکیه بر آراء تک‌تک مردم، بر اساس قوانین اسلام و ظلم‌ستیزی و استکبار ستیزی و روحیه ایستادگی و مقاومت در برابر دشمنان، از دیگر نوآوری‌های این انقلاب بود که تأثیر خود را بر تمام محرومان و ستمدیدگان جهان، به ویژه مسلمانان گذاشت و این ایده که کانون و نقطه مرکزی پخش آن ایران بود، در مدت زمان اندک، در تمام دنیا پخش شد. انقلاب اسلامی به مسلمانان آموخت که پیروزی و غلبه بر استکبار، تنها از طریق ایمان به خدا و شهادت‌طلبی امان‌پذیر خواهد بود. (میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۳۸) اقبال لاهوری، پیش‌تر این اتفاق و این مرکزیت ایران را برای تمامی مسلمانان جهان پیش‌بینی کرده بود. به نظر وی مسلمانان و شرقی‌ها باید خودشان دور هم جمع شوند و به مشکلات هم برسند و از نظر جغرافیایی، بهترین محل برای تشکیل چنین مجمعی را تهران می‌دانست. (لاهوری، ۱۳۷۳، مقدمه، ۷۶)

و اما آن چه که جنبش حزب الله لبنان به عنوان پیام انقلاب اسلامی، از ایران دریافت کرده و به صورت کامل در خود هضم کرد، امور زیر است که می‌توان از آن‌ها به عنوان موضوعات پخش پیام انقلاب اسلامی ایران در حزب الله لبنان یاد کرد:

۳-۱- اسلام سیاسی

انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی در سال ۱۳۵۷، یک انقلاب اسلامی - سیاسی بود. وی توانست اسلام را از کنج خانه‌ها و گوشه مساجد بیرون کشیده و در متن جامعه پیاده کند. وی توانست اسلام را از مهجوریت نجات‌داده، آن را به یک دین کاملاً اجتماعی و سیاسی تبدیل کند و همین امر نیز موجب قدرت پیدا کردن اسلام شد و با همین قدرت اسلام توانست در مقابل شاه و قدرت‌های بزرگ جهانی حامی او مقاومت نشان داده و در نهایت پیروز شود. این ایده به زودی در جهان طرفداران زیادی پیدا کرد و جنبش‌های اسلامی انقلابی متأثر از جمهوری اسلامی ایران، به ویژه جنبش حزب الله، این پیام را دریافت کرده و در درون خود هضم کردند.

«حزب الله تجلی عینی اندیشه‌های سیاسی امام خمینی بود که تنها یک نیروی نظامی صرف در

لبنان نبود؛ بلکه نماینده اسلام سیاسی شیعی در این منطقه به‌شمار می‌رفت.» (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۴۵) سید عباس موسوی می‌گوید: «پیروزی انقلاب اسلامی ایران، اعتماد به نفس را به مسلمانان بازگرداند و آن‌ها را از میزان قدرت و توانایی که در اسلام و اندیشه‌های اسلامی نهضت است، آگاه ساخت. مقاومت اسلامی در لبنان، ملهم از انقلاب اسلامی شکل گرفت.» (امرای، ۱۳۸۳، ۲۳۸) ایدئولوژی حزب الله با الگوگیری از انقلاب ایران، به اتحاد جدایی‌ناپذیر میان رهبری مذهبی و سیاسی تأکید دارد. (امرای، ۱۳۸۳، ۲۴۰) بدین ترتیب، یک روستایی یا یک جوان فقیر شیعه ساکن حومه جنوبی بیروت، از طریق حزب الله به یک مسلمان انقلابی تبدیل می‌شد که عضو یک جامعه «دینی - سیاسی» گسترده، در پنج قاره جهان و سربازی در یک جنبش جهانی به رهبری امام خمینی به‌شمار می‌آمد. (<http://sndu.ac.ir>)

جدایی‌ناپذیری دین و سیاست، از اصول و مبانی محکم حزب الله است که آن را از انقلاب اسلامی به عنوان یکی از پیام‌های واضح و روشن این انقلاب به عاریت گرفته و در تمام ارکان آن حزب جاری و ساری ساخته و آثار و برکات آن را در جنگ با اسرائیل و پیروزی بر ارتش بسیار مجهز آن رژیم غاصب آشکارا مشاهده کرده است. سید حسن نصرالله در این زمینه می‌گوید: «اسلام برای ما دین مسجد و مدرسه و دولت و نهادهای آن است. دین، قادر به برپایی انقلاب و اقامه دولت است ... همانگونه که در ایران ثابت شد که اسلام قادر است در مشکل‌ترین شرایط و بدترین تهدیدها، انقلاب برپا و دولت اقامه کند.» (گرمابدشتی، ۱۳۹۳، ۵۳ به نقل از اسداللهی، ۱۳۸۲، ۱۷۶)

۳-۲- اندیشه حکومت دینی (نظریه ولایت فقیه)

انقلاب اسلامی ایران، بر اساس نظریه ولایت فقیه بنیان‌گذاری شده که این اصل مترقی دینی، توسط امام خمینی احیا و عرضه شد. حزب الله لبنان، بیشترین تأثیرپذیری را از این اندیشه داشته و خود را پیرو مطلق و مطیع محض ولی فقیه می‌داند و هیچ حزب و گروهی در دنیا به اندازه این حزب، تأثیرپذیر از این اصل دینی و انقلابی نبوده است. اصلی‌ترین ویژگی حزب الله در مقایسه با گروه‌های اسلام‌گرای شیعه در جهان عرب، پذیرش کامل نظریه ولایت فقیه است و این، از عوامل اصلی ادغام مجموعه‌های کوچک اسلام‌گرا در لبنان در سال ۱۹۸۲م و تشکیل حزب الله است. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۴۶) اعضای شورای حزب، همگی به ولایت فقیه و پیروی از امام خمینی، مقاومت علیه اسرائیل ... اعتقاد داشتند. (میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۳۱) در نامه سرگشاده حزب الله در سال ۱۹۸۵م آمده: «حزب الله بر مبنای التزام و تعهد اصولی و شرعی خود به ولایت فقیه، ملزم به اوامر حکیمانه و عادلانه ولی فقیه جامع‌الشرایط است که امروز در شخصیت امام خمینی تجلی یافته است.» (اصغری، ۱۳۸۸، ۲۱۰)

شهید سید عباس موسوی از بنیان‌گذاران حزب‌الله در مورد تأثیرپذیری خود و حزب متو‌عش از امام خمینی چنین می‌گوید: «امام خمینی معنی زندگی در وجودمان گردید. او یار و مونس ما در همه سفرها و غربت‌هایمان بود، خیمه‌ای که در زیر سایه‌اش پناه می‌گرفتیم و بدین گونه احساس آرامش می‌کردیم.» (میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۴۱) امروزه نیز اکثریت اعضای حزب‌الله، مرجعیت مقام معظم رهبری آیت‌الله خامنه‌ای را با وجود بسیاری از مراجع دیگر، پذیرفته‌اند و راه و روش و تعالیم وی، از شمار مسلمات فقهی تلقی می‌شود که در مجموع، قانون اساسی حزب‌الله را تشکیل می‌دهد. (غریب، ۱۳۸۴، ۱۱۴)

این حزب ولایت فقیه را خط قرمز خود دانسته و مخالفت با این اصل را موجب اخراج از حزب می‌داند؛ چنان‌که سید حسن نصرالله رهبر این حزب می‌گوید: «مخالفت با اصل ولایت فقیه منجر به طرد و اخراج از حزب می‌گردد.» (غریب، ۱۳۸۴، ۱۱۳) حزب‌الله رد قطعنامه شماره ۴۲۵ سازمان ملل متحد مبنی بر شناسایی اسرائیل را به حکم ولی فقیه ارجاع می‌دهد و می‌گوید: اگر ولی فقیه، پس از عقب‌نشینی از جنوب لبنان، فتوایی برای نابود کردن اسرائیل صادر کند، حزب‌الله خود را موظف به اجرای آن خواهد دانست. (غریب، ۱۳۸۴، ۱۱۶) سید حسن نصرالله، امام خمینی را مرجع دینی، امام و رهبر به تمام معنای کلمه و سمبل و نماد انقلاب علیه طاغوت‌ها و مستکبران و نظام‌های استبدادی می‌داند. وی معتقد است امام خمینی یگانه مصدر حاکمیت قانونی بوده و بنا بر حکم وی، جهاد با اسرائیل، به عنوان غده سرطانی تا محو کامل آن، بر تمام مسلمین واجب است. این امر باعث شده که در لبنان و سایر کشورها حتی از سوی افرادی همچون نبیه بری، این حزب را آلت دست ایران قلمداد کنند. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۴۶-۲۴۷) ابراهیم امین السید می‌گوید: «کسانی که محل استقرار تفنگداران آمریکایی را منفجر کردند، به فیض شهادت نائل آمده‌اند؛ زیرا امام خمینی به آنان چنین اجازه‌ای داده بود.» (غریب، ۱۳۸۴، ۱۱۶) دکتر صفی‌الدین در مصاحبه با نشریه راه مردم چنین اظهار می‌دارد: «اطاعت از ولایت فقیه جزو تکالیف ما است ... این پیروزی‌های ما همگی حاصل رعایت این اصول و قواعد است.» (زمانی محجوب، ۱۳۸۸، ۱۵۹)

سید حسن نصرالله توانمندی حزب‌الله را در اثر پیروی از ولایت فقیه می‌داند و می‌فرماید: «ما کاملاً مطیع رهبری و مقام ولایت فقیه هستیم و هرچه ایشان بفرمایند، ما عمل می‌کنیم.» رزمندگان حزب‌الله لبنان با تکیه بر همین پشتوانه اطاعت از ولی فقیه، موفق شدند موازنه‌های مرگ‌بار قبلی را بر هم زده و روح مقاومت را در بین مسلمانان عالم احیا نمایند. سید حسن نصرالله معتقد است هرگونه مقابله، مبارزه، مقاومت و جهاد، بدون ولایت و امامت و اطاعت از رهبری،

میسر نخواهد شد. (زمانی محبوب، ۱۳۸۸، ۱۶۰)

۳-۳- فرهنگ جهاد، مقاومت، ایثار و شهادت‌طلبی

از جمله موضوعات پخش پیام‌های انقلاب اسلامی ایران در حزب الله لبنان، فرهنگ جهاد، مقاومت، ایثار و شهادت‌طلبی است که این حزب، این خصیصه را به صورت کامل از انقلاب ایران الگوبرداری کرده است. مردم ایران با همین فرهنگ در انقلاب پیروز شدند و اگر توانستند هشت سال دفاع مقدس را مدیریت کنند و در نهایت پیروز شوند، محصول همین فرهنگ بود. حزب الله لبنان نیز با این فرهنگ توانست همانند سد آهنین در مقابل دشمن بسیار قدرتمند اسرائیل (البته به لحاظ مادی) مقاومت کند و طعم و مزه تلخ شکست را به دشمن بچشاند تا جایی که خود دشمن اقرار به عجز و ناتوانی خود در برابر این مبارزان و جهادگران نموده است. آزادسازی جنوب لبنان، از لوث وجود اشغال‌گران اسرائیلی، پیروزی بر آن اشغال‌گران و تحمیل شکست مفتضحانه بر آن‌ها در جنگ ۳۳ روزه، ۲۲ روزه و ۸ روزه، مصادیق روشن این پیروزی است که همه اینها نتیجه آن فرهنگ مقاومت، جهاد و شهادت‌طلبی است. به واسطه همین فرهنگ بود که حزب الله توانست بدون این که بر سر میز مذاکره بنشیند و یا مذاکره‌ای صورت دهد، کشور را از سیطره نیروهای چند ملیتی هم‌چون آمریکا، فرانسه، انگلیس، ایتالیا و به‌ویژه اسرائیل آزاد کند. (محمدی، ۱۳۸۵، ۲۴۴) آگوستین ریچارد نورتون، تحلیلگر آمریکایی، که مدت‌ها در نیروهای حافظ صلح سازمان ملل در لبنان خدمت کرده بود و اکنون یکی از معدود متخصصان دانشگاهی در آمریکا در خصوص «حزب الله» لبنان می‌باشد، چنین می‌گوید: «باید پذیرفت که کماندوهای عملیات انتحاری [شهادت طلبانه]، فقط قسمت پیدای یک نیروی عظیم است. (باغستانی، ۱۳۸۴: ۶۱) به گفته رایین رایت، خبرنگار آمریکایی، «در طول تاریخ کشور یهود اسرائیل، این اولین بار بود که یک دولت یهودی، تحت فشار یک کشور عربی به عقب‌نشینی تن داده بود.» (باغستانی، ۱۳۸۴: ۶۲؛ طاهری، ۱۳۸۸، ۲۵۷) حتی برخی مفسران اظهار نظر کرده‌اند اسرائیل، به عنوان چهارمین قدرت جهان، اولین شکست خود را تجربه کرده و جنوب لبنان، به صورت یک ویتنام درآمده است. حزب الله با عنوان جهاد، پس از سال‌ها، توانست در جامعه شیعیان لبنان هماهنگی اخلاقی و نظامی پدیدآورد و برای تحقق اهداف خود، در سراسر جامعه لبنان کسب مشروعیت کند. (میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۳۶)

پیروزی انقلاب اسلامی ایران و سقوط حکومت طاغوت، به شیعیان محروم لبنان، قدرت و جرأت داد که با اتکای به اسلام، علیه همه طاغوت‌ها ایستاده، بجنگند (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۴۲) امیل لحود، رییس جمهوری پیشین لبنان تصریح کرد: عقب‌نشینی اسرائیل از مرزهای جنوبی لبنان در سال

۲۰۰۰ و شکست این رژیم از مقاومت در جنگ ۳۳ روزه در تابستان ۲۰۰۶، به جهانیان ثابت کرد وقتی یک گروه مصمم که خود را برحق می‌داند، تصمیم به مقاومت بگیرد، دشمن هرچقدر هم قوی باشد، شکست می‌خورد. (http://parstoday.com/fa/middle_east-i111911)

به باور شهید چمران، اگر انقلاب ایران، پیروز نمی‌شد، برای شیعیان لبنان، به خصوص شیعیان جنوب لبنان، آینده‌ای تاریک و وحشتناک پیش‌بینی می‌شد. (چمران، ۱۳۶۲، ۴۱۲) شیخ راغب حرب در این زمینه گفته: «ما زمانی در حال ترس و اضطراب از حمله و تعرض دشمن به سر می‌بردیم، ولی در پرتو انقلاب اسلامی ایران، اکنون این دشمن است که از ما و اسلام، به وحشت افتاده است.» (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۴۲)

۳-۴- محوریت روحانیت دینی و قرار گرفتن مساجد، به عنوان کانون مبارزات

امام خمینی با محور قرار دادن روحانیت دینی و تمرکز در مساجد، انقلاب را از تمام انحرافات که می‌توانست آن را تهدید کند، حفظ نموده، و رنگ و بوی دینی و الهی به مبارزات داد. وی با تیزبینی، این نکته را درک کرده و چه در دوران مبارزات قبل از پیروزی و چه پس از پیروزی انقلاب، نگذاشت رشته کار از دست روحانیت و مرکزیت مساجد خارج شده و به اصطلاح، انقلاب در دست نامحرمان بیفتد.

حزب الله لبنان با تأسی به امام خمینی، روحانیت را در محور کارها و مبارزات انقلابی و مساجد را به عنوان کانون مبارزات قراردادند و از این طریق، اصالت اسلامی و انقلابی خود را حفظ نموده، مانع انحرافات فکری و عقیدتی جنبش مبارزاتی خود شدند. از همین رو در سال ۱۹۸۲م به هنگام تأسیس اولیه جنبش حزب الله، به جز حسین موسوی (ابوهشام) بقیه اعضای شورای رهبری حزب، همه روحانی بودند و در سال ۱۹۸۴م معرفی یک روحانی به عنوان سخنگوی رسمی حزب، جایگاه روحانیان شیعه را در حزب مشخص کرد. بدین و سیله ایدئولوژی حزب الله با الگوگیری از انقلاب ایران، به اتحاد جدایی‌ناپذیر میان رهبری مذهبی و سیاسی تأکید داشت. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۶۳-۲۶۴؛ طاهری، ۱۳۸۹، ۹۴)

از ابتدای تأسیس حزب الله تاکنون، همواره اکثریت اعضای شورای حزب الله را روحانیون تشکیل می‌داده‌اند و ریاست شوراهای مهم حزب الله، همچون: «شورای اجرایی» و «شورای جهادی» همواره بر عهده یک روحانی بوده است. سخنگو، دبیر کل و معاون دبیر کل حزب الله، همیشه از روحانیون انتخاب شده‌اند. (شیرازی و رضایی جعفری، ۱۳۸۸، ۲۰۲) به اعتراف بسیاری از اندیشمندان لبنانی، گسترش نفوذ روحانیون شیعه در لبنان، نسبت به سال‌های قبل از دهه هشتاد،

یکی از تأثیراتی است که شیعیان لبنان، از انقلاب اسلامی ایران پذیرا شده‌اند. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۶۴)

دو نقش مهم روحانیت در حزب الله

حزب الله با قائل شدن به نقش محوری برای روحانیت، با رنگ و بوی دینی دادن به مبارزات خود علیه اشغال‌گران اسرائیلی، در واقع دو نقش مهم و حیاتی برای روحانیت در حزب در نظر گرفته‌بود:

۱. ارتباط میان ولی فقیه و پیروان لبنانی؛ ۲. صیانت از ماهیت اسلامی حزب الله و ارائه توجیهات شرعی را برای اعمال و مواضع حزب الله، از جمله مقاومت و مبارزه. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۶۵)

در نیمه خرداد ۱۳۶۱ پس از اجلاس جنبش‌های اسلامی در تهران امام خمینی از شرکت‌کنندگان در اجلاس خواست برای آغاز فعالیت خود، مساجد را انتخاب کنند. پس از آن مسجد، مکان اخذ تصمیمات مهم حزب الله تلقی شد و علما در مسجد با ایراد خطبه و سخنرانی، آن را به مهم‌ترین خط ارتباطی خود، با پیروانشان تبدیل کردند. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۶۲)

۴. مسیرهای پخش پیام انقلاب اسلامی ایران در جنبش حزب الله لبنان

انقلاب اسلامی ایران و پیام‌های آن، به عنوان موضوعات پخش، از طرق، مجاری و مسیرهای خاص، به مقصد پخش - جنبش حزب الله - رسیده که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود:

۴-۱- روابط دیرینه ایران و لبنان و مبادلات فرهنگی و تجاری میان آن دو

شیعیان لبنان، قرن‌هاست که با مردم ایران پیوندی عمیق و ارتباطی اساسی و ریشه‌ای دارند. ۵ یا ۶ قرن قبل، عده‌ای از تاجران و بازرگانان ایرانی در بعلبک مقیم شدند و به کار تجارت پرداختند و این آمیختگی فرهنگی، سال‌های سال، میان ایرانیان و شیعیان لبنان ادامه یافته است. پس از دولت صفویه میان علمای شیعه ایران و لبنان و مردم این دو سرزمین، رابطه فرهنگی پایداری وجود داشته است. اشتراکات و تشابهات مذهبی، سبک زندگی و شیوه رفتاری، این ارتباطات را بیشتر می‌کرد. (گرمابدشتی، ۱۳۹۳، ۵۷) حلقه اتصال مردم ایران و لبنان در آن زمان، علمای جبل عامل بودند. پادشاهان صفویه از علمای شیعه جبل عامل طلب راهنمایی کردند. تعدادی از آن‌ها به ایران سفر کرده، به آموزش مذهبی مشغول شدند. (گرمابدشتی، ۱۳۹۳، ۵۷) مبادلات فرهنگی و خانوادگی قابل ملاحظه‌ای میان شیعیان لبنان و عراق و ایران وجود داشته و یک پویایی سه جانبه، به ویژه در حیات روشن‌فکری علمای برجسته‌ای چون محمدحسین فضل‌الله، محمدجواد مغنیه و محمد مهدی شمس‌الدین جلوه‌گر است. (امرائی، ۱۳۸۳، ۲۳۸)

پیش از انقلاب اسلامی نیز ایرانیان و انقلابیون زیادی در لبنان حضور داشتند و در محیط آزاد آن به فعالیت‌های سیاسی - اجتماعی می‌پرداختند. مهم‌ترین این افراد عبارتند از: امام موسی صدر، دکتر مصطفی چمران، شهید محمد منتظری، سید احمد خمینی، صادق طباطبایی، جلال‌الدین فارسی و ... حضور این افراد و فعالیت‌های آنان در میان شیعیان لبنان، آنان را بیشتر با فرهنگ ایرانی و افکار و اندیشه‌های انقلاب ایرانی آشنا کرد. همچنین قرابت‌های فرهنگی موجود میان ایرانیان و شیعیان لبنان بود که منجر به تمایل ایرانیان برای حضور در لبنان و همچنین پذیرش شخصیت‌های ایرانی در میان شیعیان لبنان شده بود. (گرمابدشتی، ۱۳۹۳، ۵۷)

۴-۲- حوزه علمیه نجف و قم و شخص امام خمینی و امام موسی صدر

اکثر روحانیون شیعه لبنان که تحصیلات خود را در حوزه علمیه نجف گذرانیده بودند، از علمای ایرانی متأثر شده، با آنان روابط صمیمی داشتند. بیشتر آن‌ها از شاگردان سید محمد باقر صدر بودند و با دیدگاه‌های سیاسی امام خمینی آشنا شده بودند. در پایان دهه هفتاد، مقامات عراقی از بیم تأثیرپذیری شیعیان عراق از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، طلبه‌های غیر عراقی را از این کشور اخراج کردند. طلبه‌های جوان لبنان به کشورشان بازگشتند و آموزه‌های اسلام سیاسی و انقلابی را با خود به لبنان بردند. (شیرازی و رضایی جعفری، ۱۳۸۸، ۲۰۲) اکثر روحانیان بازگشته از عراق را افرادی جوان و تحت تأثیر دیدگاه‌های امام خمینی تشکیل می‌دادند که با برپایی مدارس دینی در لبنان، آموزه‌های اسلام سیاسی و انقلابی را به نسل جدید لبنان منتقل می‌کردند. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۶۴) همچنین امام موسی صدر، محمدمهدی شمس‌الدین نایب رئیس مجلس اعلای شیعیان لبنان و محمدحسین فضل‌الله که سخنرانی‌ها و نوشته‌هایش، چهارچوبی عقیدتی برای حزب الله فراهم کرد، همگی در دهه ۱۹۶۰م در نجف تحصیل می‌کردند. همچنین ابراهیم امین، عباس موسوی، حسن نصرالله، صبحی طفیلی، راغب حرب، رهبران شاخص حزب الله، طی دهه ۱۹۷۰م، در نجف درس می‌خواندند. (اسپوزیتو، ۱۳۸۲، ۱۳۹-۱۴۰)

ظهور امام موسی صدر در دهه ۱۹۷۰م در لبنان و اصلاحات دینی و اجتماعی و سیاسی که در آن کشور انجام داد، زمینه را برای پخش حد اکثری پیام انقلاب اسلامی ایران کاملاً مهیا نموده و سهم بسیار زیادی در آماده‌سازی شرایط تشکیل حزب الله ایفا نمود. وی که اصالت لبنانی داشت و در حوزه علمیه قم مشغول تحصیل بود، از ایران به لبنان مهاجرت می‌کند و شبکه نیرومندی از حمایت دهقان‌ها را در جنوب لبنان، تحت عنوان «حرکه المحرومین» در سال ۱۹۷۲م فراهم می‌آورد و در سال ۱۹۷۵م شاخه نظامی آن را با عنوان «افواج المقاومة اللبنانية» (امل) تأسیس می‌کند، اما

ناپدیدشدن وی در سال ۱۹۷۸م همراه با وقوع انقلاب در ایران و تهاجمات اسرائیل، عامل محرکه‌ای بود برای ظهور حزب الله. (امرائی، ۱۳۸۳، ۲۳۸-۲۳۹؛ پرغو، ۱۳۸۴، ۲۵)

۴-۳- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

اگر حمایت‌های مستشاری و آموزش‌های عقیدتی و نظامی نیروهای سپاه برای اعضای حزب الله لبنان نبود، قطعاً امروز معادلات جهانی، به گونه دیگر رقم می‌خورد و قطعاً ما شاهد چنین پیروزی‌های بی‌نظیر تاریخی توسط نیروهای حزب‌الله نبودیم. این هم یکی از تیزبینی‌های دقیق بنیان‌گذار این انقلاب مقدس اسلامی بود که در همان اوایل انقلاب، با تدبیرهای هوشمندانه و حمایت‌های بخردانه، نه تنها زمان حیات خود، بلکه آینده ایران و جهان اسلام را مدیریت نمود و کاری کرد که تمام معادلات دنیا را برهم زد.

پس از برگزاری کنفرانس نهضت‌های آزادی‌بخش در سال ۱۳۶۱ در تهران با حضور علمای لبنانی مانند سید محمدحسین فضل‌الله، شیخ راغب حرب و شیخ صبحی طفیلی و درخواست کمک فوری آنان از ایران، اولین گروه از نیروهای سپاه به فرماندهی احمد متوسلیان وارد دمشق شد، ولی به خاطر جلوگیری از کاهش نفوذ سوریه در لبنان، اجازه ورود به لبنان را ندادند. موضوع مشارکت مستقیم سپاه پاسداران در عملیات نظامی علیه ارتش اسرائیل لغو شد، ولی سپاه به عنوان مستشاران نظامی و مربیان آموزشی و عقیدتی، وارد لبنان شد. سپاه در سال ۱۹۸۲م حدود ۱۰۰۰ نفر از پاسداران را برای آموزش شبه نظامیان حزب الله به دره بقاع در بعلبک اعزام کرد. (اسپوزیتو، ۱۳۸۲، ۱۳۹؛ طاهری، ۱۳۸۸، ۱۹۹-۲۰۱) همین امر، زمینه‌ساز تقویت بنیه نظامی و اعتقادی نیروهای حزب الله گردیده، مقدمات پیروزی‌های چشمگیر آن‌ها در عرصه‌های نظامی و آزادسازی لبنان از لوث وجود نحس نیروهای اشغال‌گر اسرائیلی و واردکردن ضربه‌های سنگین و مهلک بر پیکره ارتش اسرائیل را فراهم کرد و هیمنه و قدرت موهومی آن رژیم را در جهان شکست. با ورود سپاه به لبنان، یک انقلاب فرهنگی در آنجا شکل گرفت. (میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۳۱) شیخ علی یاسین، از روحانیون فعال لبنان می‌گوید: «اگر حمایت ایران نبود، ما به پنجاه سال وقت نیاز داشتیم تا به دست‌آوردهای فعلی نایل شویم.» (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۵۱) نبیه بری پیروزی حزب الله در جنگ ۳۳ روزه لبنان با اسرائیل را مدیون سه عامل می‌داند که یکی از آن عوامل آموزش‌های سپاه پاسداران انقلاب در روزهای نخستین تشکیل حزب الله بود. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۳۵)

شهید سید عباس موسوی از بنیان‌گذاران حزب الله، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران را در انتقال آموزه‌های اسلامی، از جمله شهادت‌طلبی، عملیات استشهادی، نماز شب و ... به رزمندگان

حزب الله مؤثر و موفق ارزیابی کرده است. وی می‌گوید: «زمانی که به سپاه پاسداران پیوستم و با برادران، در نخستین دوره آموزشی در بقاع هم‌نشین شدم، احساس کردم که از فواید زیادی بهره‌مند شده و واقعیت اسلام اصیل را درک کرده‌ام.» (میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۴۱)

۴-۴- جهاد سازندگی

جهاد سازندگی جمهوری اسلامی ایران با انجام خدمات عمرانی و جهادی در لبنان، زمینه‌ساز تأثیرپذیری مردم لبنان، مسلمانان این کشور، از جمله جنبش حزب الله گردید. در سال ۱۹۸۸م به تعمیر ۴۰۰ واحد مسکونی در یهمور، زالیا، لیبیا و سُهْمور از نظر مالی کمک کرد و به بازسازی یا مرمت مدارس، حسینیه‌ها و پناهگاه‌ها و درمانگاه‌هایی در عین تینه و مشغره پرداخت. فروشگاه‌هایی نیز در مشغره باز کرده که با قیمت‌های یاران‌های، تجهیزات کشاورزی و دارویی می‌فروشد. (اسپوزیتو، ۱۳۸۲، ۱۴۱-۱۴۲) جهاد سازندگی با انجام این کارهای انسان دوستانه، سهم عمده‌ای را در جذب مردم لبنان، به ویژه حزب الله لبنان به انقلاب و آرمان‌های آن ایفا نمود.

۴-۵- کمیته امداد امام خمینی

کمیته امداد امام خمینی از طرف ایران در پاییز ۱۹۸۸م ۲۵ میلیون لیره (پوند) لبنان برای امر ازدواج، هزینه مدارس و راه‌اندازی مشاغل کوچک، وام اعطا کرده است. (اسپوزیتو، ۱۳۸۲، ۱۴۲) و این هم، خود، یکی از راه‌های انتقال پیام انقلاب به مردم لبنان و جذب نیروهای حزب الله می‌باشد.

۴-۶- کمک‌های انسان دوستانه دیگر

طی دهه هشتاد کمک‌های گسترده‌ای به مردم لبنان ارائه شد که از جمله آن‌ها ایجاد بیمارستان، درمانگاه، داروخانه، مراکز بهداشتی، مراکز فرهنگی و آموزشی، فروشگاه‌های تعاونی، شبکه‌های آبرسانی و تحت پوشش قراردادن خانواده شهدا و مستضعفان است. این همدردی، کمک‌ها و حمایت‌ها، تأثیر عمیقی در بین مسلمانان لبنان، به خصوص شیعیان برجای‌گذارد. (محمدی، ۱۳۸۵، ۲۳۵)

۴-۷- سفر متقابل مقامات سیاسی دو کشور ایران و لبنان

جمهوری اسلامی ایران سعی در تحکیم روابط خود با دولت لبنان نمود. در این راستا سفر مقامات سیاسی دو کشور و تشکیل کمیسیون‌های اقتصادی و برقراری خط هوایی مستقیم بین تهران و بیروت را می‌توان نام‌برد. (محمدی، ۱۳۸۵، ۲۳۵) برای نمونه سفر رئیس جمهوری ایران به لبنان و

استقبال بسیار گرم و پرشور از وی، یکی از نشانه‌های تأثیرگذاری حد اکثری پیام انقلاب اسلامی ایران در لبنان است. رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران در باره این سفر و تأثیرات آن چنین می‌فرماید:

یک ملتی که با ما همسایه نیست، همه‌شان هم مسلمان نیستند، ترکیبی از مسلمان و مسیحی، و مسلمان‌ها هم ترکیبی از شیعه و اهل سنت، این ملت با این ترکیب گوناگون و متنوع، اینجور یکپارچه بیایند از رئیس جمهور ملت ایران استقبال کنند، اظهار علاقه کنند ... برای هیچ کشوری در دنیا چنین چیزی پیش نمی‌آید.
(Farsi.khamenei.ir)

۴-۸- استفاده از نمادها و شعارهای اسلامی ایرانی، در جنبش اسلامی حزب الله

حزب الله نام ثابتی را برای تشکیلات انتخاب کرد و شعار «حزب الله - انقلاب اسلامی» در لبنان را برگزید. (میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۳۱) «تصویر امام خمینی در بالای روزنامه "العهد" حزب الله و نیز تصاویر متعدد امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای در دیوارهای حومه جنوبی بیروت و بعلبک برای حزب الله، نمادهای ایرانی شمرده نمی‌شود؛ زیرا اعضای این حزب، تأکید می‌کند این تصاویر مراجع دینی ما است، نه تصاویر رهبران ایران.» (غریب، ۱۳۸۴، ۱۳۰) با حضور حزب الله در جنوب لبنان، تحول فرهنگی در آن صورت گرفت و بعلبک، مرکز استان بقاع، به صورت منطقه‌ای خودمختار برای حزب الله درآمد. ساختمان‌های این منطقه پوشیده از پوسته‌های امام خمینی و پرچم‌های ایران بود.
(میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۳۱)

به طور کلی آثار انقلاب اسلامی ایران از جمله تصویرها، شعارها و نوشته‌هایی در حمایت از انقلاب اسلامی و رهبری آن در مناطق مختلف لبنان مشاهده می‌شود. در کنار کاخ نخست وزیری لبنان، عکس رهبر معظم انقلاب آیت الله خامنه‌ای در کنار عکس سیدحسین نصرالله و نبیه بری به چشم می‌خورد، حتی در جنوب لبنان، در نقطه صفر مرزی که تنها در یک سو پرچم اسرائیل و در طرف دیگر پرچم لبنان مشاهده می‌شود و نیروهای سازمان ملل در آنجا مستقر هستند، یک تابلوی بسیار بزرگ وجود دارد که عکس سیدحسین نصرالله و حضرت آیت الله خامنه‌ای مشاهده می‌شود، بدون این که نمادی از لبنان و اسرائیل در آنجا وجود داشته‌باشد. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۶۸)

از جمله نمادهای اسلامی - ایرانی در لبنان، حجاب اسلامی - ایرانی است. برخی از زنان شیعه در لبنان، به تبعیت از زنان ایرانی، محجبه شده، و برخی، چادر بر سر کرده‌اند و نیز پرچم‌های ایران و پرچم‌های شیعی از قبیل «یا ابا عبدالله»، «یامهدی ادرکنی» بر فراز مساجد برافراشته شده‌اند و نمادهایی همچون عاشورا، شهادت امام حسین (ع)، قیام مهدی موعود (ص) و ... (طاهری، ۱۳۸۸،

۲۶۶ و ۲۶۹؛ طاهری، ۱۳۸۹، ۹۵-۹۶) مورد توجه و تأکید جنبش حزب الله قرار گرفته است. هم‌چنین برگزاری تظاهرات، جشن‌هایی برای اعیاد اسلامی، روز قدس، مراسم عزاداری اهل بیت و ... و نیز ادبیات سیاسی و شعارهای گروه‌های سیاسی، از جمله حزب الله در دهه هشتاد، نشان‌گر تأثیرپذیری آنان از انقلاب اسلامی ایران است. انتخاب نام حزب الله برای این جنبش یکی از این نمونه‌ها است. و نیز با کارگیری اصطلاح مستضعف، استکبار جهانی و راه‌اندازی اولین ایستگاه رادیویی حزب‌الله به نام «صوت المستضعفین» و شناخته شدن اسرائیل به عنوان غده سرطانی و ... (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۶۵-۲۶۶؛ طاهری، ۱۳۸۹، ۹۵-۹۶) با الهام و تأثیرپذیری از انقلاب اسلامی ایران بوده است.

۴-۹- سفارت ایران در سوریه و لبنان

سفارت ایران در دمشق، نقش مستقیم در هدایت فعالیت‌های حزب الله ایفا می‌کند (اسپوزیتو، ۱۳۸۲، ۱۴۱) هم‌چنین یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های رایزنی فرهنگی و سفارت ایران در لبنان، برگزاری مراسم، تظاهرات و جشن‌های اعیاد اسلامی، روز قدس، مراسم عزاداری اهل بیت و ... است. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۶۸)

۵- موانع پخش پیام انقلاب اسلامی ایران در حزب الله لبنان

حزب الله لبنان، بیشترین تأثیرپذیری را از انقلاب ایران داشته و در واقع یک جمهوری اسلامی ایران کوچکی در قلب لبنان و در مجاورت با اسرائیل پیاده کرده، اما در کنار همه اینها، موانع و مشکلاتی، مانع انتقال پیام‌های انقلاب به این جنبش بوده که به چند مورد اشاره می‌شود:

۵-۱- تفاوت نگرش نخبگان دو کشور در تحقق حکومت اسلامی و نظریه ولایت فقیه

حزب الله لبنان، بیشترین و عمیق‌ترین تأثیرپذیری را از نظریه ولایت فقیه داشته، اما پیاده شدن کامل نظریه ولایت فقیه در کشور لبنان، با مشکلات جدی مواجه است. البته در اوایل مبارزات، حزب الله در تلاش بود که این ایده را در لبنان به صورت کامل پیاده کند، اما به مرور زمان متوجه شد که امکان پیاده شدن عملی آن در لبنان وجود ندارد. بر خلاف حزب الله، که نظریه ولایت فقیه را به صورت کامل قبول دارد، در لبنان، حتی در میان گروه‌های شیعی نیز در این زمینه اختلاف نظر وجود دارد و امل و جنبش اعلا آن را در جامعه لبنان، غیر قابل تحقق می‌دانند و همین امر، به عامل اساسی تفرقه بین شیعیان لبنان تبدیل شده است.

این امر، موجب شد حزب الله دچار تعدیل‌هایی شده، در سرنگونی نظام سیاسی لبنان و نحوه تعامل با سایر گروه‌های سیاسی تجدید نظر کند. شرکت در انتخابات، گرایش به سوی لبنانی شدن و دورشدن از رنگ و لعاب ایرانی و ... از پیامدهای این تعدیل بود که باعث شد این حزب، چهره‌ای متفاوت از دهه هشتاد پیدا کند. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۸۰-۲۸۲)

۲-۵- بافت قومی و طایفه‌ای کشور لبنان

مردم لبنان، تعهداتشان به طایفه و قبیله، بیش از تعهداتشان به آرمان‌های دینی، ارزشی و انقلابی است. همین امر، تأثیرگذاری پیام‌های انقلاب را در این کشور با مشکل جدی مواجه کرده است. این امر موجب می‌شود وفاداری ملی کاهش یافته، گروه‌های مذهبی، به جای تعهد به ساختار ملی، به طایفه خود وفادار باشند و در واقع هر طایفه، یک دولت کوچک محسوب می‌شود. (طاهری، ۱۳۸۸، ۲۸۴-۲۸۵)

۳-۵- دشمنی نیروهای خارجی و ایجاد اختلاف بین گروه‌های مختلف توسط آن‌ها

ایجاد اختلاف بین گروه‌های مختلف لبنانی، چه میان گروه‌های اسلامی و مسیحی، چه میان گروه‌های شیعی و سنی، چه میان خود گروه‌های شیعی و چه میان دولت و ملت لبنان، از جمله حربه‌های دشمنان برای تضعیف گروه‌های مبارز لبنانی است. از همین رو در جنگ ۳۳ روزه در سال ۲۰۰۶م اسرائیل در صدد بود تا فرقه‌های مذهبی (سنی و مسیحی) لبنان را از توان حزب الله بترساند و این فکر را القا کند که قدرت گرفتن شیعیان و تداوم حضور مسلحانه حزب الله، توازن داخلی را در لبنان از بین می‌برد.

برخی از دولت‌های اسلامی، از جمله مصر، اردن و عربستان، به محکوم کردن حزب الله پرداختند. عربستان معتقد بود عملیات حزب الله خودسرانه و بدون هماهنگی با کشورهای عربی بوده، از همین رو باید خاتمه یابد. حتی بسیاری از کشورهای خارجی، از جمله عربستان معتقد بودند که جنگ حزب الله برای حمایت از منافع ایران در پرونده هسته‌ای انجام گرفته تا ایران، از این طریق، بحران هسته‌ای خود را تحت پوشش قرار دهد. (طاهری، ۱۳۸۸، ۳۰۹-۳۱۰)

عربستان و برخی کشورهای عربی، گرچه تلاش می‌کردند دشمنی خود را با حزب الله پنهان کنند، اما در جنگ ۳۳ روزه، نتوانستند موضع خود را در قبال حزب الله پنهان کنند و به مخالفت آشکار و محکومیت علنی آن پرداختند. این تغییر موضع به اسرائیل این امکان را داد تا به جنایت‌های خود ادامه دهد. (بلوردی، ۱۳۸۵: ۹۴) نهاد دینی عربستان نیز با صدور فتوایی، به یاری دولت‌مردان

سعودی شتافتند و مسئولیت کامل تجاوز اسرائیل به لبنان را بر عهده حزب الله گذاشتند. عبدالله بن جبرین فتوا داد: «کمک به حزب رافضی و دعا برای پیروزی و موفقیت آن جایز نیست.» او از مسلمانان سنی خواست از حزب الله تبری جویند و از همراهی با آنان خودداری کنند؛ زیرا دشمنی آنان با اسلام و مسلمانان آشکار است. (طاهری، ۱۳۸۸، ۹۵)

نتیجه‌گیری

پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷، با تکیه بر مبانی و ارزش‌های اسلامی، بدون تکیه بر هیچ کدام از قدرتهای خارجی و با دست خالی، اما قلبی سرشار از ایمان، اعتماد و اعتقاد به خدا و قدرت-های معنوی، پدیده جدیدی در عصر حاضر بود که توانست در اندک زمانی، توجه جهان را به خود جلب کند و رمز و راز این موفقیت بزرگ، مورد تحقیق و پژوهش محققان قرار گرفت. این نوآوری جدید فرهنگی، با سرعت هر چه تمام‌تر، تأثیرات خود را بر مردمان اکثر کشورهای اسلامی و گروه‌ها و جنبش‌های اسلامی و بلکه غیر اسلامی و در یک مقیاس گسترده‌تر، در کل جهان گذاشت و معادلات جهانی را برهم زد. از جمله این جنبش‌ها، جنبش حزب الله لبنان بود.

این پژوهش میزان تأثیرگذاری انقلاب اسلامی ایران، بر این جنبش راه، بر اساس تئوری پخش بررسی کرده و به این نتیجه دست یافته که این انقلاب، بیشترین تأثیرگذاری را بر حزب الله داشته و نوآوری‌های فرهنگی آن - موضوعات پخش، به صورت کامل به آن جنبش منتقل و در میان اعضای آن پخش شده است. این نوآوری‌ها عبارتند از اسلام سیاسی، اندیشه حکومت دینی (نظریه ولایت فقیه)، فرهنگ جهاد، مقاومت و شهادت‌طلبی، محوریت روحانیت در مبارزات و قرارگرفتن مساجد، به عنوان کانون مبارزات و ... هم‌چنین این پژوهش، به این نتیجه رسیده که عامل اصلی این موضوع که حزب الله توانسته بیش از همه، پیام‌ها و نوآوری‌های انقلاب را دریافت کرده و در میان نیروهای خود، پیاده کند، برخورداری این حزب از بیشترین وجوه اشتراک با انقلاب اسلامی ایران است.

در این پژوهش، مسیرهای پخش حداکثری پیام انقلاب اسلامی ایران و نوآوری فرهنگی آن، به حزب الله لبنان، بر اساس تئوری پخش مورد تحلیل قرار گرفته و نتایجی که از آن به دست آمده، این است که پیوندهای تاریخی دیرین میان دانشمندان و مردم لبنان و ایران و سابقه دیرینه مبادلات فرهنگی و تجاری میان آن دو، حوزه علمیه قم و نجف و تأثیرپذیری طلاب لبنانی از علما و دانشمندان ایرانی و عراقی، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، جهاد سازندگی، کمیته امداد امام خمینی، کمک‌های انسان دوستانه ایران به مردم لبنان، سفر متقابل مقامات سیاسی دو کشور، سفارت ایران

در سوریه و لبنان و استفاده از نمادهای اسلامی - ایرانی مثل عاشورا، حجاب و ... توسط جنبش اسلامی حزب الله، از جمله مسیرهای انتقال حداکثری پیام انقلاب اسلامی ایران به جنبش حزب الله لبنان می‌باشد.

البته در عین تأثیرپذیری حداکثری جنبش حزب الله لبنان، از انقلاب اسلامی ایران، موانعی هم بوده که با ایجاد آن موانعی هم خواستند از پخش پیام انقلاب در آن جنبش جلوگیری کنند که از آن، به موانع پخش تعبیر می‌شود. این موانع را می‌توان در تفاوت نگرش نخبگان دو کشور در تحقق حکومت اسلامی و نظریه ولایت فقیه، بافت قومی، مذهبی و طایفه‌ای کشور لبنان و دشمنی نیروهای خارجی و تلاش آن‌ها جهت ایجاد اختلاف میان اقوام، طوایف و مذاهب مختلف لبنانی خلاصه کرد.

منابع

۱. اسپوزیتو، جان. ال (۱۳۸۲)؛ **انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن**، ترجمه محسن میرشانه چی، تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
۲. الفی، محمدرضا (۱۳۹۶)؛ «تأثیرگذاری انقلاب اسلامی ایران در پایداری و پویایی فرآیند تکاملی بیداری اسلامی و تغییر معادلات قدرت در خاورمیانه». **فصلنامه راهبرد سیاسی**، (۳)۱، صفحه ۴۳-۶۷.
۳. امرائی، حمزه، (۱۳۸۳)؛ **انقلاب اسلامی ایران و جنبش‌های اسلامی معاصر**، تهران: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۴. آدمی، علی، (۱۳۹۶)؛ «جایگاه سرمایه اجتماعی در بستر قدرت نرم با تاکید بر آراء امام خمینی (ره)»، **فصلنامه مطالعات قدرت نرم**، (۱)۷، ۶۶-۸۵.
۵. باغستانی، سعید، (۱۳۸۴)؛ «**انقلاب اسلامی و بازتاب آن بر لبنان**»، معرفت، بهمن، شماره ۹۸، صفحه ۵۵ تا ۶۴.
۶. برزگر، ابراهیم، (۱۳۸۲)؛ «نظریه پخش و بازتاب انقلاب اسلامی»، **پژوهش حقوق عمومی**، بهار، شماره ۸، صفحه ۳۹ تا ۷۲.
۷. بلوردی، محمدرضا، (۱۳۸۵)؛ «**عربستان و جنگ اسرائیل علیه حزب الله**»، **مطالعات راهبردی جهان اسلام**، تابستان، شماره ۲۶، صفحه ۹۴ تا ۱۰۳.
۸. پرغو، محمدعلی، (۱۳۸۴)؛ **تحولات لبنان در گستره تاریخ**، تبریز: بسیج اساتید استان آذربایجان شرقی.

۹. چمران، مهدی، (۱۳۶۲)؛ **لبنان**، بی جا: بنیاد شهید چمران.
۱۰. حبیب زمانی، محبوب، (۱۳۸۸)؛ «تأثیر عوامل معنوی در پیروزی مقاومت حزب الله لبنان»، **حصون**، زمستان، شماره ۲۲، صفحه ۱۵۲ تا ۱۶۹.
۱۱. حسینی، سید محمدصادق و ابراهیم برزگر، (۱۳۹۲)؛ «نظریه پخش و بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر عربستان سعودی»، **مطالعات انقلاب اسلامی**، سال دهم، تابستان، شماره ۳۳، صفحه ۱۷۳ تا ۱۸۸.
۱۲. ذولفقاری، مهدی و دشتی، فرزانه، (۱۳۹۷)؛ «مؤلفه‌ها و ظرفیت‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در دیپلماسی فرهنگی»، **فصلنامه مطالعات قدرت نرم**، ۸ (شماره ۲)، ۱۲۷-۱۵۴.
۱۳. رفیعی قهساره، ابوذر، (۱۳۹۷)؛ «الگوها و شاخص‌های سنجش و ارزیابی کارایی قدرت نرم کشورها»، **فصلنامه مطالعات قدرت نرم**، ۸ (شماره ۲)، ۹-۳۴.
۱۴. شکویی، حسین، (۱۳۸۲)؛ **اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا**، تهران: گیتاشناسی.
۱۵. شکویی، حسین، (۱۳۷۴)؛ **جغرافیای کاربردی و مکتب‌های کاربردی**، چ سوم، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
۱۶. شیرازی، حبیب الله ابوالحسن و محسن رضائی جعفری (۱۳۸۸)؛ «انقلاب اسلامی و جنبش حزب الله لبنان»، **علوم سیاسی و روابط بین الملل**، پاییز و زمستان، شماره ۸ و ۹، صفحه ۱۸۸ تا ۲۲۲.
۱۷. طاهری، سیدمهدی، (۱۳۸۸)؛ **بازتاب انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان**، قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۸. طاهری، سیدمهدی، (۱۳۸۸)؛ «تأثیرات انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان با تأکید بر جنبش حزب الله»، **پژوهش‌های منطقه‌ای**، تابستان و پاییز، شماره ۲، صفحه ۷۳ تا ۱۰۲.
۱۹. علیانسیب، سید حسین و یوسف خیری، (۱۳۹۱)؛ **انقلاب اسلامی ایران**، انقلاب اراده‌ها، تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
۲۰. عزیزاده، ه، (۱۳۶۸)؛ **فرهنگ سیاسی لبنان**، ترجمه محمدرضا گلسرخی و محمدرضا معماری، بی جا: مشعر.
۲۱. غریب، امل سعد، (۱۳۸۴)؛ **دین و سیاست در حزب الله**، ترجمه غلامرضا تهامی، تهران: مؤسسه مطالعات اندیشه سازان نور.
۲۲. فراتی، عبدالوهاب، (۱۳۸۱)؛ **انقلاب اسلامی و بازتاب آن**، قم: زلال کوثر.

مؤلفه‌های تأثیرگذاری حداکثری انقلاب اسلامی ایران ... □ ۴۷

۲۳. قربانی نژاد، ریاز؛ حافظ‌نیا، محمدرضا؛ احمدی‌پور، زهرا و قوام، عبدالعلی (۱۳۹۶). «تیین سرچشمه‌های جغرافیای سیاسی تنش و منازعه عراق علیه ایران براساس الگوی های پوتیتکا»، **فصلنامه مطالعات دفاع مقدس**، دوره ۳، شماره ۴، صص ۱-۲۹.

۲۴. گرمابدشتی، سکینه، (۱۳۹۳)؛ «تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر جنبش حزب الله لبنان»، **فرهنگ پژوهش**، تابستان، شماره ۱۸، صفحه ۴۷ تا ۶۸.

۲۵. لاهوری، محمد اقبال، (۱۳۷۳)؛ **نوای شاعر فردا یا اسرار خودی و رموز بی خودی**، همراه با مقدمه و حواشی محمدحسن مشایخ فریدنی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

۲۶. محمدی، منوچهر، (۱۳۸۵)؛ **بازتاب جهانی انقلاب اسلامی**، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

۲۷. میرلی، محمدعلی، (۱۳۹۲)؛ «**انقلاب اسلامی ایران و حزب الله لبنان**»، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، بهار، شماره ۴، صفحه ۲۲۷ تا ۲۵۴

۲۸. مرکز باحث للدراسات، (۱۳۸۸)؛ **تاریخ احزاب شیعی در لبنان**، ترجمه جواد اصغری، تهران: اندیشه سازان نور.

29. <http://parstoday.com>

30. <http://sndu.ac.ir>

31. Farsi.khamenei.ir

32. Rotbe3.com